

Veiledning

Planlagte sikkerhetsrelaterte endringer i funksjonssystemer i flysikringstjenesten

Regelverk: Forskrift 19. desember 2014 nr. 1846 om etablering og gjennomføring av Det felles europeiske luftrom (inntatt som BSL G 1-1), som gjennomfører

- forordning (EF) nr. 552/2004 og
- forordning (EU) nr. 1034/2011

Denne veiledningen har spesiell fokus på artikkel 9 og 10 i forordning (EU) nr. 1034/2011.

Målgruppe: Alle sertifiserte tjenesteytere flysikring

Definisjon: For å gjøre dokumentet mer lesbart er ordet «endring» brukt i betydning «planlagt sikkerhetsrelatert endring i funksjonssystemer i flysikringstjenesten».

Versjonshistorikk

Versjon	Dato	Beskrivelse av endringer	Godkjent av
1.0	1.2.2016	Første utkast	SJP

Innhold

1	Tidsfrist for innsending av underretning	3
2	LTs saksbehandlingstid	3
3	Hva skal underretningen inneholde?	3
4	Hva er en sikkerhetsrelatert endring?	4
5	Ansvar og roller i forbindelse med gjennomføring av en sikkerhetsrelaterte endring	4
6	Hva krever LT av sikkerhetsvurderinger og øvrig sikkerhetsrelatert dokumentasjon	4
7	Endringer som berører flere tjenesteytere	5
8	Forventninger til en sertifisert tjenesteyter som bare er sertifisert for lufttrafikkteneste (LTT) ..	5
9	LTs saksbehandlingsprosess	6
10	Planlagte sikkerhetsrelaterte endringer som krever spesielle prosesser hos LT og dermed lengre saksbehandlingstid	7
11	Forventninger til tjenesteyter etter mottatt aksept fra LT	7
12	Veiledning angående krav til utarbeidelse av samsvarsdokumentasjon (DoV og TF).....	8

1 Tidsfrist for innsending av underretning

Underretning om en endring skal oversendes minimum 4 uker før planlagt idriftsettelse.

Større prosjekt, som gjerne går over flere måneder/år, berører flere enheter, involverer luftrom, osv. krever lengre saksbehandlingstid og det er i slike prosjekter spesielt viktig at det etableres tidlig kontakt med Luftfartstilsynet (LT).

LT anbefaler at underretning oversendes så snart endringen/prosjektet er besluttet i organisasjonen, selv om det ikke er utarbeidet sikkerhetsargumentasjon for endringen/prosjektet.

Hvis oversendelse av underretningen unntaksvis ikke lar seg gjennomføre minimum 4 uker før planlagt idriftsettelse, skal det tas kontakt med LT for å avklare videre saksgang.

I større prosjekt som involverer omfattende luftromsendringer, kan LT kreve at det settes en «frysdato» for systemendringer. Etter denne datoen vil det ikke kunne gjøres systemendringer. Dette vil også være siste frist for oversending av sikkerhetsargumentasjon. Hvilke dokumenter som skal inngå i sikkerhetsargumentasjonen skal avtales tidlig i prosjektet.

2 LTs saksbehandlingstid

LT skal ha 4 uker eller mer til å behandle en underretning om en endring.

Vi ønsker å være fleksibel, men dette er ikke alltid mulig og det er derfor viktig at det tidlig i prosessen etableres god dialog mellom saksbehandler/prosjektleder hos tjenesteyter og saksbehandler i LT.

Dersom underretninger oversendes mindre enn 4 uker før idriftsettelse, kan tjenesteyter risikere utsettelse av prosjektet/endringen fordi de nødvendige aksepter ikke ble mottatt i tide.

3 Hva skal underretningen inneholde?

LT har utarbeidet og publisert en mal for underretning av planlagt sikkerhetsrelatert endring.

Skjemaet ligger her:

<https://luftfartstilsynet.no/globalassets/dokumenter/skjema/flysikringstjeneste/uten-gdpr/skjema-for-sikkerhetsrelatert-endring.pdf>

LT ønsker at tjenesteyter benytter dette skjemaet, men dersom tjenesteyter velger å bruke et annet skjema, så må det sikres at informasjonen som etterspørres i LTs skjema dekkes av det skjema tjenesteyter velger å bruke.

Underretningen skal inneholde tilstrekkelig informasjon til at LT skal kunne ta stilling til om det skal gjennomføres en sikkerhetsgjennomgang (vurdere sikkerhetsargumentene forbundet med endringen). En underretning trenger derfor ikke inneholde en ferdigstilt sikkerhetsvurdering – dette vil etterspørres dersom LT skal gjennomføre en sikkerhetsgjennomgang.

Det viktigste innholdet i underretningen er en god beskrivelse av den planlagte endringen som skal gjennomføres. Underretningen må gi en beskrivelse av omfanget av endringen (utstyr, prosedyrer, ressurser, kompetanse, ...), grensesnitt mot andre endringer, grensesnitt mot andre involverte og berørte, hvem som har ansvar for gjennomføring osv. For LT vil det også være interessant å vite om tjenesteytere har erfaring med tilsvarende endringer.

4 Hva er en sikkerhetsrelatert endring?

Det er mange som har prøvd å beskrive og definere en planlagt sikkerhetsrelatert endring i funksjonssystemer i flysikringstjenesten, men det er ingen som har lyktes i å etablere en omforent beskrivelse som kan brukes som veiledende.

LT anbefaler derfor at alle sertifiserte tjenesteytere utarbeider sin egen definisjon og utarbeider veiledning for sin organisasjon for hvordan en planlagt sikkerhetsrelatert endring i funksjonssystemer i flysikringstjenesten skal identifiseres og håndteres.

For LT er det viktigste at det blir gjort en vurdering av hvorvidt en endring er sikkerhetsrelatert eller ikke. Denne vurderingen må kunne fremlegges på forespørsel.

5 Ansvar og roller i forbindelse med gjennomføring av en endring

LT sertifiserer tjenesteytere som Avinor AS, Notodden Lufthavn AS, ConocoPhillips Skandinavia AS osv. for utøvelse av flysikringstjenester. En sertifisert tjenesteyter er ansvarlig for utøvelse av de tjenestene den er sertifisert for. En sertifisert tjenesteyter som gjennomfører endringer har også ansvar for at det er:

- sendt underretning til LT
- gjennomført relevante sikkerhetsvurderinger
- gjennomført nødvendig opplæring
- gjort nødvendige oppdateringer i tjenesteyters håndboksystem
- ...

En eller flere av oppgavene nevnt ovenfor kan gjennomføres av en eller flere underleverandører, en annen sertifisert tjenesteyter, osv. Det overordnede ansvaret for at endringen er gjennomført i samsvar med regelverket tilligger likevel sertifisert tjenesteleverandør som implementerer endringen.

6 Hva krever LT av sikkerhetsvurderinger og øvrig sikkerhetsrelatert dokumentasjon

LT skal akseptere flysikringstjenestes endringshåndteringsprosesser hos alle sertifiserte tjenesteytere. LTs aksept er bl.a. basert på at den sertifiserte tjenesteyteren har utarbeidet og

implementert prosedyrer/prosesser for gjennomføring av sikkerhetsvurderinger av alle endringer innenfor flysikringstjenesten.

LT krever at sikkerhetsvurderinger gjennomføres i samsvar med gjeldende regelverk på fagområdet og tjenesteyters egne prosedyrer/prosesser.

LT vektlegger også følgende:

- Ansvarliggjøring i organisasjonen for innholdet i sikkerhetsvurderingen
- Relevant kompetanse hos den som leder gjennomføringen av sikkerhetsvurderingen
- Fagkompetanse i samsvar med omfanget på sikkerhetsvurderingen hos de som deltar i sikkerhetsvurderingen
- Omfanget på sikkerhetsvurderingen må være i samsvar med omfanget på endringen
- Endringens grensesnitt, at både tekniske og operative aspekter er ivaretatt
- ...

Det må kunne dokumenteres at sikkerhetskrav og forutsetninger/vilkår er møtt.

7 Endringer som berører flere tjenesteytere

Noen endringer vil berøre/involvere flere sertifiserte tjenesteytere, evt. en sertifisert tjenesteyter og en eller flere tjenesteleverandører utenfor flysikringstjenesten (Lufthavntjenesten, en eller flere operatører, ...). Denne type endringer krever koordinering mellom de berørte/involverte tjenesteyterne. Dette som et resultat av avhengigheten mellom den sertifiserte tjenesteyteren som planlegger endringen og den/de andre involverte/berørte tjenesteyter(ne)/operatør(ene).

For denne type endringer er det spesielt viktig at sikkerhetsargumentene som utarbeides for endringen omfatter hele endringen, inkludert den delen av endringen som berører/involverer andre tjenesteytere/operatører. Det er mange måter å utarbeide disse sikkerhetsargumentene på. LT stiller ikke formalkrav til metodikk. Det stilles heller ikke krav til hvorvidt det skal utarbeides en sikkerhetsvurdering av endringen innenfor ansvarsområdet til hver av de involverte tjenesteyterne, eller om det skal gjennomføres en felles sikkerhetsvurdering i samarbeid mellom de involverte/berørte aktørene.

Det som er avgjørende er at det er god koordinering mellom de involverte/berørte tjenesteyterne og dette vil vektlegges av LT i en eventuell sikkerhetsgjennomgang av endringen.

8 Forventninger til en sertifisert tjenesteyter som bare er sertifisert for lufttrafikkjeneste (LTT)

Avinor Flysikring AS er den største norske sertifiserte tjenesteyteren av flysikring og er sertifisert for LTT, FNT, AIS og MET. Avinor AS har fusjonert med Oslo lufthavn AS og til sammen har de også sertifikat for de samme tjenesteområdene.

Noen tjenesteytere er kun sertifisert for LTT og MET. Disse tjenesteyterne kjøper p.t. FNT tjeneste fra Avinor Flysikring AS. De aller fleste endringer i flysikringstjenesten som gjennomføres av disse

tjenesteyterne, vil av den grunn ha prosjektledelse fra Avinor Flysikring AS. Avinor Flysikring AS vil være underleverandør til den sertifiserte tjenesteyteren som er ansvarlig for endringen.

LTs forventninger til en sertifisert tjenesteyter som bare er sertifisert for LTT og MET vil være som beskrevet i kapittel 5.

9 LTs saksbehandlingsprosess

Alle underretninger om endringer i flysikringstjenesten oversendes og behandles av LTs Change Management Team (CMT). Gruppen behandler også oversendt samsvardokumentasjon, DoV og TF.

Basert på oversendt underretning, vurderer CMT om LT skal gjennomføre en sikkerhetsgjennomgang. En sikkerhetsgjennomgang er en vurdering av sikkerhetsargumentene forbundet med nye funksjonssystemer eller endringer i eksisterende funksjonssystemer.

LT skal i følge regelverket gjennomføre en sikkerhetsgjennomgang ved:

1. alvorlighetsklasse 1 eller 2 for de potensielle virkningene av de identifiserte farene
2. innføring av ny luftfartsstandard

LT kan etablere egne kriterier for gjennomføring og har definert følgende parametere:

- Kompleksitet
- Tjenesteyters erfaring med tilsvarende endringer
- Geografisk omfang
- Utstyrets kritikalitet
- Tjenesteyters modenhet
- ...

Etter en gjennomgang av oversendt underretning kan LT konkludere som følger:

1. Endringen aksepteres og kan implementeres uten videre oppfølging mot LT, evt. på vilkår.
2. LT må ha oversendt mer informasjon om endringen for å kunne vurdere om aksept kan gis uten videre oppfølging mot LT.
3. LT vil gjennomføre en sikkerhetsgjennomgang og vil be om å få oversendt sikkerhetsrelevant dokumentasjon.

Dersom LT skal vurdere sikkerhetsargumentene forbundet med endringen stiller forordning (EC) 1034/2011 Artikkel 10 konkrete krav til hva en slik vurdering skal inneholde. I tillegg sier forordningen at vurderingene skal stå i forhold til det risikonivå som endringen representerer. LT har utarbeidet interne sjekklister for dette arbeidet og har definert 3 ulike nivåer som har ulikt omfang og ulik grundighet på vurderingen.

Etter en vurdering av sikkerhetsargumentene forbundet med endringen, vil LT konkludere som følger:

1. Endringen aksepteres og kan implementeres, evt. på vilkår.
2. Endringen aksepteres ikke.

LTs aksept/ikke aksept av en sikkerhetsrelatert funksjonsendring vil være et enkeltvedtak, og vil dermed kunne påklages.

10 Planlagte endringer som krever spesielle prosesser hos LT og dermed lengre saksbehandlingstid

Det dukker med jevne mellomrom opp sikkerhetsrelaterte endringer som krever spesielle prosesser hos LT og dermed lengre saksbehandlingstid. Eksempel på dette kan være:

- Luftromsendringer som krever koordinering mot andre tjenesteleverandører, Forsvaret og andre luftromsbrukere
- Endringer som involverer tjenesteytere og myndigheter i andre land
- Endringer i internasjonalt luftrom som krever koordinering gjennom arbeidsgrupper i EUROCONTROL og internasjonal koordinering gjennom ICAO EUR/NAT
- Endringer i luftrom der ansvaret for LTT er delegert til andre eller utenlandske tjenesteleverandører
- Endringer som krever dispensasjoner fra gjeldende regelverk eller endringer i gjeldende regelverk
- Endringer som ikke er omfattet av gjeldende regelverk
- ...

For denne type endringer er det spesielt viktig at underretningen oversendes så tidlig som mulig i prosessen. Det kan også være hensiktsmessig å avtale et møte med LT tidlig i prosessen, gjerne før det oversendes underretning, for å bli enig om videre saksgang, få informasjon om saksbehandlingstid osv.

LT ønsker å understreke at i slike type saker vil det ikke være tilstrekkelig med 4 ukers saksbehandlingstid.

11 Forventninger til tjenesteyter etter mottatt aksept fra LT

Når tjenesteyter har fått en aksept for implementering av endringen av LT, forventer LT at endringen implementeres i samsvar med oversendt dokumentasjon og tjenesteyters interne prosedyrer og prosesser for den type endringer.

Dersom LT har gitt vilkår i forbindelse med aksepten, forventes det at tjenesteyter overholder disse og gir tilbakemelding på vilkår dersom det kreves, innenfor de frister som er satt.

Noen sikkerhetskrav vil leve videre etter at endringen er implementert og disse skal monitoreres og regelmessig følges opp av tjenesteyter.

Dersom implementering av endringen må avbrytes av ulike grunner, skal LT informeres om dette. Det forventes at tjenesteyter gjør en grundig gjennomgang av implementeringsprosessen for å finne ut hva som gikk galt og hvorfor. LT ønsker også informasjon om hvordan implementering av endringen planlegges håndtert inkludert en begrunnelse av hvorfor implementeringen skal lykkes denne gangen. LT vil basert på informasjonen som oversendes, ta stilling til om ett nytt forsøk på implementering vil være gjenstand for aksept fra LT eller om den opprinnelige aksepten kan gjøres gjeldende.

Etter at endringen er implementert og har vært «i bruk» en periode, skal tjenesteyter gjennomføre en evaluering av om endringen har «svart til forventningene». Dvs. om hensikten med endringen er oppnådd. En evalueringsrapport skal på forespørsel kunne oversendes, men for de fleste endringer vil LT følge opp implementerte endringer gjennom sin regelmessige revisjonsvirksomhet.

12 Veiledning angående krav til utarbeidelse av samsvarsdokumentasjon (DoV og TF)

LT skal ha oversendt TF, DOV vedlagt DSU minimum 4 uker før implementering. Ved nye system, Implementing Rules (IR) eller komplekse prosjekt kan LT kreve dokumentasjon oversendt mer enn 4 uker før planlagt implementering. Dette kan være draft dokumenter som oppdateres til endelig versjon etter at de siste verifikasjonene er utført (eks. SAT, kontrollflyging,...) og oversendes LT senest 4 uker etter implementering. Kontakt LT så tidlig som mulig i prosessen for å avklare tid for overlevering.

Krav som stilles til tjenesteyter for å kunne gjennomføre dette arbeidet (verifikasjon) fremkommer i den enkelte IR og tjenesteyter skal fremlegge for LT hvordan de overholder kravene til kompetanse og prosess.

Ved mottak av samsvarsdokumentasjon gjennomgås dokumentasjonen av LT i henhold til intern LT prosedyre og sjekklister.

LT skal i henhold til gjeldende regelverk begrense bruksområde til en komponent eller et system dersom oversendt dokumentasjon (DoV og TF) viser manglende samsvar med grunnleggende krav i forordning (EF) nr. 552/2004 og/eller relevante gjennomføringsbestemmelser for samvirkeevne (IR). LT kan også forby enheter å bruke komponenten eller systemet. Dersom bruken av systemet/komponenten begrenses eller forbys, skal LT sikre at driftssikkerhet og kontinuitet er ivaretatt.

Underskriverens identitet (stilling/ansvar hos tjenesteyter) skal fremkomme ved signering av DOV.

Regelverk som tar inn nye Implementing Rules (IR) i henhold til EF nr. 552/2004 i norsk rett er [BSL G 1-2](#).

Link til [Conformity Assessment guidelines](#) for tjenesteyter

Link til [reg-nsa-guidelines-iop](#) for myndighet (NSA)

Oversikt over [IR'er](#) som EU kommisjonen har vedtatt